

Dåben til debat – eller barnet ud med badevandet?

Hold kæft- og evighedsbolsjer i den folkekirkelige liturgidebat

Af cand.theol., ph.d. Nete Helene Enggaard

“Hvori du gør os til dine børn...”

Inden for de senere år er dåben og dåbsritualet blevet debatteret i Kristeligt dagblad og på Facebook. Nogle har efterspurgt en omfattende sproglig revision af ritualet for at gøre dåben forståelig i en nutidig kontekst (fx KD 02.01.19), mens andre har problematiseret dåbens teologi, særligt dåbens sammenhæng med arvesyndslæren og dåben som frelsesnødvendig. Luthers og bekendelsesskrifternes syn på synd, fortabelse, frelse og nåde er ifølge kritikerne blevet uforståeligt og uvedkommende i samtiden og indebærer desuden et kynisk syn på frelsen og et betænkeligt gudsbillede: “ingen bliver Guds barn uden et blodoffer” (KD 29.01.19; 12.01.19). Dåbens teologi må tænkes “forfra og fra bunden” (KD 09.01.19).

Senest har også to nye ritualforslag set dagens lys. Det ene er udviklet af fire præster i Frederiksberg Provsti, det andet stammer fra præsterne R. Dreyer og K. Garne. Sidstnævnte ønsker at understrege dåbens luthersk-grundtvigske baggrund, og Luthers gamle syndflodsbøn optræder her i en ny-formuleret udgave side om side med bede-banke-bønnen; dåben forstås overvejende kristologisk/sote-

riologisk (KD 25.07.19). Frederiksbergforslaget er præget af den forståelse, at alle allerede fra skabelsen er Guds børn. Forslaget fremhæver gennem udspil til dåbstaler og nye bønner, formuleret i et nutidigt – konkret og livsnært – sprog, dåbens skabelsteologiske dimensioner (*Drop-in Dåb* 2019, s. 97-108). Sakramentsteologisk fremstår dåben som en velsignelses- og sendeshandling, der bekræfter noget allerede givet.

Rapporten *Dåb og nadver. Om sakramenterne i Den danske Folkekirke*

I maj 2019 udkom rapporten *Dåb og nadver. Om sakramenterne i Den danske Folkekirke*. Rapporten var – ikke mindst i lyset af den aktuelle dåbsdebat – imødeset med en vis spænding. Den er resultat af et to-årigt arbejde i den faggruppe vedr. dåb og nadver, der blev nedsat af de danske biskopper i 2016. Faggruppen fik som opdrag at gennemtænke og drøfte dåben og nadveren inden for rammen af folkekirkens evangelisk-lutherske bekendelsesgrundlag, nye teologiske og liturgiske forskningsindsigter og den folkelige og folkekirkelige virkelighed. Inden for de tre poler har udvalget søgt at indkred-

se, hvad man også i dag må anse for det fælles og forpligtende for dåb og nadver – eller med kommissoriets ord: sakramenternes “kerne evangelisk luthersk set” – i lyset af den lutherske reformation og de synspunkter, reformatorerne lægger afstand til. Rapporten er et af i alt tre oplæg til debat (om sakramenterne, gudstjenesten og autorisation/frihed), der nu skal danne afsæt for en bred offentlig drøftelse af folkekirkenes liturgi.

Da rapporten udkom, var skuffelsen til at spore sine steder. Mindst flatterende var formentlig betegnelsen “et luthersk hold-kæft-bolsje”, der blev brugt i dagene efter materialets offentliggørelse (KD 11.06.19; KD 21.06.19). Det skal understreges, at faggruppen ikke er kommet med forslag til nye ritualer eller en ny dåbsteologi. Rapporten er derimod en samlet, komprimeret fremstilling af den aktuelle forskning (systematisk, eksegetisk, empirisk, ritualteoretisk m.m.), der er af relevans for diskussionen af sakramenternes teologi og liturgi i dag inkl. implikationerne for gudsbegreb, menneskesyn og soteriologi.

Rapporten skal ses som en kritisk og produktiv oversættelse af den lutherske tradition, der bl.a. viser sig i den måde, hvorpå man i en ny terminologi taler om – og dermed bidrager til at indholdsbestemme og nuancere – traditionelle teologiske temaer (fx ’nådemiddel’, ’arvesynd’, ’frelse’ og ’tro’). Faggruppen giver således et bud på, hvordan det også i 2019 er muligt at tale meningsfuldt om sakramente, frelsesnødvendighed, Guds barn m.m. Som sådan er rapporten et bidrag til det oversættelsesarbejde, der er nerven i den systematiske teologi.

Bekendelsesgrundlaget over for tendenser i samtiden – erfaringer fra Norge

Den systematiske teologi bevæger sig i spændingsfeltet mellem tradition og fornyelse, fordi den som fagdisciplin arbejder med at nutidiggøre og aktualisere de forskelle, som med afsæt i kirkenes bekendelsesskrifter er blevet identitetsbærende i evangelisk-luthersk tradition. Bekendelsesskrifterne er som andre tekster båret af deres tid og kontekst og peger som sådan bagud, men de må samtidig – som et system af identitetsbærende forskelle, der er forpligtende på tværs af tid og kontekst – fremadrettet udlægges og fortolkes i stadig nye sammenhænge, så de ikke stivner i bekendelsesfundamentalisme eller dogmatisme.

Hvorvidt anvendelsen af den specifikke formulering “Guds barn” er afgørende for dåbsritualet, må de kommende drøftelser i folkekirken afsløre. Hvad der derimod er afgørende teologisk og liturgisk, er den forskel mellem Gud og menneske, der reformatorisk set bærer forståelsen af frelsen i dåben: Nødvendigheden af, at nogen griber ind i menneskets liv og skaber et nyt og andet fortegn for det menneskelige, at nogen udefra udvirker den begivenhed, der teologisk kaldes frelse eller nåde – og som liturgisk finder sted i spillet mellem gudstjenestens sproglige og handlemæssige, performative niveauer.

I den sammenhæng tiltrækker Merete Thomassens analyser af nyere gudstjenestesprog i Norge sig opmærksomhed. Thomassen har i lyset af Heelas og Woodheads modernitetsteoretiske tilgange til samtidsreligion undersøgt flere af de

bønner, der er resultatet af den omfattende liturgireform i Norge. Liturgireformen er bl.a. begrundet i ønsket om en teologi 'nedefra', der åbner for menneskelig erfaring, sansning og levet liv. I det analyserede materiale ser Thomassen dog en ophobning af adjektiver og menneskelige følelser koncentreret i en afstand-/nærhedsretorik, som ifølge hende vidner om en spirende ny forståelse af frelse: Frelse opfattes ikke som selvets frelse *fra* synd, dom m.m., men som en frelse *til* at leve som kompetente og ansvarlige etiske subjekter. Gud ses med andre ord som forløser af den enkeltes potentiale. Thomassen finder i denne 'frelseslære' træk, der minder om "subjective wellbeing culture" eller *feel-good*-teologi – og som på én og samme tid indikerer en bevægelse fra transcendens til immanens og befinder sig i foruroligende nærhed til nykapitalistisk arbejdsetik (Thomassen 2019, 2017 og 2008).

Thomassens analyser er tankevækkende, fordi de afslører, at ligesom kulturen stadig formes af liturgien, former kulturen og samtiden også liturgien. Der er derfor så meget desto mere grund til i lyset af nye indsigter og ny viden – eller det fortsatte arbejde med kirkens bekendelsesgrundlag – at sætte spørgsmålstejn ved og kritisk analysere de tankeformer og selvfølgeligheder, som præger kulturen og samtiden. Den teoretiske eller teologiske analyse kan medvirke til at sikre, at de bærende distinktioner mellem Gud og menneske, transcendens og immanens, ikke udviskes, men vedvarende fungerer som et teologisk korrektiv også til kultur og samtid.

Lutherske begivenhedsfigurer og evighedsbolsjer

Luther selv anså sakramenterne for at være begivenheder på linje med inkarnationen: I dåb og nadver er Gud lige så realt nærværende, som han var i Kristus; her bliver inkarnationens og korsets begivenhed nutid og virkelighed for den enkelte. Luther kan endda i en prædiken fra 1545 gå så vidt som til at hævde, at (Kristi) blod og (dåbens) vand '*mit einander fliessen*': "Wo das blut ist, da ist das wasser auch, und wo das wasser ist, da ist das blut auch unnd richtet auß, was es soll. Nemlich, das er von suenden abwaschen und gantz rein mache" (WA 52, 819, 8-11). Dåben er luthersk og reformatorisk set en omkalfatrende begivenhed mellem Gud og menneske; her løfter den treenige Gud, der i Kristus har taget menneskets endelighed, synd og død på sig, mennesket ind i et fællesskab med Gud selv.

Når Luther i et opgør med sin samtids tankeformer opfinder de sakramentale figurer kød-brød, blod-vin, Guds-vand – og blod-vand? – skyldes det hans forsøg på teologisk at indfange sakramentet som en virkelig begivenhed mellem Gud og menneske. Ligesom gud-menneske skal de sakramentale nyskabelser udsige en uventet og sammensat, forskellig identitet mellem transcendent/immanent, guddommeligt/menneskeligt, Skaber/skabning og evighed/tid, som i luthersk teologi informerer og konstituerer begivenheden teologisk og liturgisk ("Nærvær som liturgisk begivenhed, materialitet og re-figuration", Enggaard 2019). Det er derfor et vitalt luthersk anliggende også i dag at give form til en liturgi for

dåb og nadver, der åbner mulighed for, at nye begivenheder mellem Gud og menneske kan finde sted.

Ulla Morre Bidstrup brugte engang i et foredrag om dåb begrebet 'evighedsbol-sjer' om tunge teologiske størrelser som synd, nåde, frelse, fortabelse m.m. (se også *Dåben klæder dig* 2018). Med be-tegnelsen sigtede hun til, at man her har at gøre med størrelser, hvis semantiske fel-ter ikke lader sig fiksure og oversætte ud-tømmende. I det teologiske arbejde med dåb er det problemkompleks, der ligger under debatten om "Guds barn" dåbens forankring i de tre trosartikler (skabelse, forsoning, genløsning) sammenholdt med syndens fakticitet og forståelsen af

dåben som en skelsættende begivenhed, af afgørende betydning. Uden sans for begivenhedens mulighed, som identitet-i-forskel, er det tvivlsomt, om det teo-logiske oversættelsesarbejde kan bevare den smag af evighed, der klæber til in-karnationens og begivenhedens fortsatte mulighed mellem den treenige Gud og mennesket – og dermed blive mere og andet end en selvkredsende forlængelse af menneskets egne følelser, tankemåder og umiddelbare erfaring.

Nete Enggaard var 2017-2019 ansat som faglig sekretær for fagguppen vedr. dåb og nadver.

Gæsteforelæsning ved Prof. Dr. Hartmut Rosa

Tid: Torsdag den 11. juni 2020

Sted: Oplyses senere

Arr.: Det Teologiske Fakultet/ Afdeling for Systematisk Teologi

*Se alle fakultetets åbne arrangementer på teol.ku.dk.
Eventuelle ændringer annonceres også her.*